

NVE – Konesjonsavdelingen
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Deres ref. 2010005907-14kv/jfj

Vår ref. 2016313

Dato: 12. desember 2016

Vedrørende høring av revisjonsdokument for Holsreguleringa i Hol og Ål kommuner

Vi viser til brev fra NVE, datert 06.09. 2016, vedr. høring av revisjonsdokument for Holsreguleringa i Hol og Ål kommuner. Foreningen til Hallingdalsvassdragets Regulering (FHR) er regulant for Holsreguleringen. Bakgrunnen for revisjonen er et krav fremsatt av de berørte kommunene Hol og Ål. E-CO Energi AS har på vegne av kommunene og føringer fra NVE utarbeidet revisjonsdokumentet. Det er vilkårene for følgende revisjoner som skal revideres:

- Kgl. res. 04.06.1948 Tillatelse for Oslo kommune ved Oslo Lysverker til å regulere Holselva og Våtna og til å overføre Våtna til Holselva m. v.
- Kgl. res. 29.06.1956 Tillatelse for Oslo kommune ved Oslo Lysverker til å foreta en ytterligere regulering av Strandevatn i Hol.

De to konsesjonene som skal revideres, gjelder reguleringsmagasin og overføringer i de vassdrag som utnyttes i kraftverket Hol 1 ned til utløpet i Storåne. Stolsmagasinet er det største magasinet og omfatter en rekke mindre vann, bl.a. Nedre og Øvre Stolsvatnet, Djupsvatnet, lungsdalsvatnet, Olsenvvatnet, Riskevatnet, Svaravatnet, Geitevatnet, Mjåvatnet og Buvatnet. De øvrige magasinene er Bergsjø, Rødungen, Varaldsetvatn og Strandavatn. I gjeldende manøvreringsreglement er det gitt rom for store reguleringshøyder, som eksempel kan nevnes at Rødungen har en reguleringshøyde på 23 meter (1022-999), Strandavatn 28 meter (978-950) og Stolsvatn 13 meter (1091-1078).

I forbindelse med at konsesjonene ble gitt på 1940-tallet var det ikke påkrevd å utføre kulturminneregistreringer i de aktuelle vannene. Hol og Ål kommuner har i krav om revisjon av konsesjonsvilkår bedt om arkeologiske undersøkelser av en hustuft på Langegard (Askeladden id 40247) fra 11/1200-tallet i Strandevann, og alle andre strandlinjer som er berørt av reguleringen. I 1986-87 ble det gjennomført en undersøkelse av hustuften på Langegrad, og det ble i 2012 utarbeidet en kulturminnerapport for prosjektet Hol 1 i Stolsvatn, som konsesjonæren mener gir en omfattende oversikt over kulturminner og kulturmiljøer i reguleringsområdet. Norsk Maritimt Museum (NMM) er kulturminnevernets landsdelsinstitusjon for forvaltning av arkeologiske

Post- og fakturaadresse
Stiftelsen Norsk
folkemuseum, avd. Norsk
maritimt museum,
Postboks 720 Skøyen,
0214 Oslo

Telefon
+47 24 11 41 50

Hjemmeside
www.marmuseum.no

E-postadresse
fellespost@marmuseum.no

Send gjerne faktura på e-post:
regnskap@norskfolkemuseum.no

Bankkontonr.
1600.42.53837

Foretaksregisteret
NO 970 010 815

kulturminner under vann, og uttaler seg fra et faglig ståsted om potensialet for ny kulturhistorisk kunnskap i magasiner tilhørende Holsreguleringa.

Kunnskapsstatus og potensialet for ny kunnskap

Det er tidligere registrert kulturminner i reguleringssonen langs de fleste av vannene, både fra forhistoriske tidsperioder og nyere tid. Det er kjent boplasser fra steinalderen bl.a. ved Buvatn, som viser at steinaldermenneskene har utnyttet ressursene i fjellet. Ved Strandavatn og Rødungen er påvist fangstlokaliteter, jernvinneanlegg og bosetningsspor fra jernalder og middelalder. Mange av tuftene etter eldre bosetning er fra yngre jernalder og middelalder, og har stor kulturhistorisk verdi. En stor del av den kunnskapen vi har om kulturminner fra vassdrag i fjellet ble samlet inn under undersøkelser på 1950/70-tallet. For en rekke problemstillinger som er blitt aktualisert de senere årene, er deler av dette eldre materialet i dag mindre anvendbart. Eksempelvis kjenner vi ikke til nøyaktig alder på flesteparten av kulturminne, noe som er avgjørende for å forstå den bosetningshistoriske utviklingen i fjellet i Hallingdal.

Dette gjelder også Langgard lokaliteten fra middelalder. Hustufta på Langgard ble undersøkt i løpet av en knapp uke ved hjelp av frivillig arbeidskraft midt på 1980-tallet. I tillegg til rester etter en bygning ble det funnet enkelte gjenstander, deriblant en mengde båtnagler av jern. I dag har vi begrenset kunnskap om hvor lenge hustufta på Langgard var i bruk, og om menneskene som levde der livnærte seg av jakt, fiske, jernproduksjoner og/eller stølsdrift. På 1980-tallet kom hustufta frem da vannstanden i Strandavatn ble senket for reparasjon av damanlegget. Reguleringen i Strandavatn medfører at tufta ligger under vannoverflaten store deler av året.

Båtrelaterte kulturminner

Magasinene i Holsreguleringa har vært regulert i mer enn 60 år, og de fleste kulturminnene som er påtruffet ligger i dagens reguleringssone. At kulturminner som forhistoriske boplasser, fangstgraver, setermiljøer og jernvinneanlegg ligger nær den gamle strandlinjen vitner om at båtbruk har vært avgjørende i eldre tidsperioder. I strandsonen langs de aller fleste innlandsvann ligger det nausttufter, båtstøer, fiskeanlegg og annet gjenstandsmateriale knyttet til bruken av vann i ulike tidsperioder. Ved å forflytte seg med båt på vassdraget kunne man frakte folk og varer fortere fram enn om det måtte bæres over land. Langs vann på Hardangervidda er det påvist et høyt antall båtstøer. Strendene nær ut-/innløps os peker seg særlig frem, her var det lune steder egnet til båttopplag i støer og gode fiskeplasser. Det er ikke tidligere gjennomført arkeologiske undersøkelser i noen av de aktuelle vannene tilknyttet Holsreguleringa med fokus på båtrelaterte kulturminner.

Anbefaling

NMM anbefaler derfor at det gjennomføres registreringer i reguleringssonen langs vann tilhørende Holsreguleringa. Potensialet for at det finnes hittil ukjente kulturminner fra ulike tidsperioder under HRV er stort. Tidligere kulturminneundersøkelser har hatt et begrenset omfang, og kun vært utført i enkelte av magasinene. Dagens kunnskapsstatus bygger ellers på tilfeldig innrapporterte funn. Nye

registreringer vil kunne gi et langt bedre grunnlag for vurdere om det finnes lokaliteter som må sikres eller graves ut, for å sikre kunnskap som kan være i ferd med å forsvinne.

Mange av kulturminnene rundt magasinene er allerede forringet som følge av reguleringen siden 1940-årene. Flere kulturminner med beliggenhet ved opprinnelig strandlinje ligger tidvis under vann. Steinalderlokaliteter ligger f.eks. på nivåer som sjelden er tilgjengelig på tørr mark. Disse kan trolig best undersøkes ved hjelp av undervannsarkeologiske metoder slik som dykking eller geofysiske metoder (sonar/multistråle ekkolodd). Bare et fåtall av de tidligere påviste steinalderboplassene er undersøkt arkeologisk. Det vil også være mulig å påvise og undersøke andre forhistoriske kulturminner som jernvinne- og fangstanlegg med disse metodene.

I Norge har arkeologiske undersøkelser i fjell og vassdrag særlig vært rettet mot steinalderlokaliteter, og andre kulturminner har vært nedprioritert. En kartlegging av båtrelaterte kulturminner i vann omfattet av Holsreguleringa vil kunne gi ny kunnskap om ferdselen på vannene og i fjellet. Å kartlegge om båtstøer og nausttuffer som ligger i tilknytning til andre typer automatisk fredete kulturminner, slik som fangstboplasser og fangstgroper, eller gamle veifar, vil være sentralt. På Hardangervidda har støer blitt satt i forbindelse med jakt på elg og rein. I tillegg vil det være aktuelt å undersøke om båtstøene ligger samlet i konsentrasjoner i ulike geografiske tyngdepunkt i vassdraget. Det vil kunne indikere ferdselsknutepunkter og sammenheng med virksomheter på land. Bevaringsforholdene for båtarkologisk materiale slik som f.eks. stokkebåter er videre svært gode i ferskvannsmiljøer. Det innebærer at man vil kunne påtreffe hittil ukjente eller mindre kjente fartøystyper i magasinene, og det vil også være stort potensial for funn av båter med høy alder.

NMM ønsker å fremheve at den høye oppdemmingen i flere av vannmagasinene kan resultere i store erosjonsskader på kulturminner i reguleringssonen. Vi har eksempler på dette fra en rekke vassdrag i lignende hevingsmagasiner, der utvasking, erosjon og isskuring medfører stor skade. Situasjonen for kulturminner i regulerte vassdrag er bekymringsverdig, ikke bare for de kjente anleggene, men også for eventuelle ukjente kulturminner som kan gå tapt før vi får kjennskap til dem.

Vi anmoder om at våre merknader blir godt ivaretatt i det videre arbeidet med revisjonsprosessen.

Med vennlig hilsen

Charlotte Melsom
Arkeolog/ Saksbehandler